

Микола ЖАКУН

ТУЧИН

Микола ЖАКУН

ТУЧИН

Історико-краєзнавчий нарис

Рівне
«Волинські обереги»
2002

УДК 908 (477) + 94 (477)
ББК 26. 890 (4 Укр) + 63.3 (4 Укр-4 Рів)
Ж-238

Жакун Микола. Тучин. – Рівне, Волинські обереги, 2002. – 80 с.

Тучин – колишня резиденція князів Пуцятів, колишнє містечко Ровенського повіту Волинської губернії, родовє гніздо князів Семашків, колишній районний центр – має давню історію. В історико-краєзнавчому нарисі розповідається про жителів містечка, пам'ятні місця, про ті перетворення, що сталися за більш ніж чотири століття з часу письмової згадки про Тучин.

Редактор – Юрій Кузьмін

Автор висловлює щирю вдячність за спонсорську допомогу у виданні цієї книги:

Зінчуку Миколі Пилиповичу – директору дослідного господарства “Тучинське”;

Сулковському Павлу Гнатовичу – народному депутату України;

Королюку Валентину Анатолійовичу – президенту ЗАТ «Речовий ринок», голові Рівненської обласної організації НРУ;

Ярощуку Миколі Яковичу – президенту Рівненської торгово-промислової палати;

Прокоп'юку Миколі Вікторовичу,

Ревчуку Сергію Володимировичу – приватним підприємцем с. Тучин Гоцанського району.

ISBN 966-7518-90-6

© Микола Жакун, 2002.

Пісня про Тучин

сл. Миколи Жакуна

муз. Павла Ткачука

Спокійно, лірично ♩ тр Ст Fm

тут зем-лі щедрі і ро-дючі і

G+ Ст С Вm Сз

б'є пра-дав-не дже-ре-ло. Тут в зе-ле-ні го-

Fm В Е

рин-ські кру-чі під сон-цем, рез-цві-та-є Ту-чин-
Припів

най-кра-ща на зем-лі се-ло. На-ша гор-дість-
віль-но

в темлі озьлу Fm Ст G+

Дре-в-ний Т-учин пра-чно-ви-тий
у Асс. П. Ст Сз

дуб-ля епі-ду-чий. хай ле-тять у

добр-на сль-ва Ст Сз

щас-ті й ра-дос-ті ро-ки. в ло-ні

Ст Gz Дз Сз

сла-ва ст за-ля-шить-ся по-том-кам
закінчення

на ві-ки. // іть.

Тут землі щедрі і родючі
І б'є прадавнє джерело.
Тут в зелені горинські кручі.
Під сонцем розцвітає Тучин –
Найкраще на землі село.

Приспів:

Наша гордість – древній Тучин,
Працьовитий і співучий.
Хай летять у щасті й радості роки.
В лоні вільної держави
Йде про тебе добра слава.
І залишиться потомкам на віки.

Шле парк старий шатром зеленим
Свої вітання небесам.
Стоять в зажурі пишні клени
І шану віддають полеглим
За Україну землякам.

Приспів.

В нову історію країни
Ввійшов крізь бурю лихоліть...
І з давнини і аж донині,
Вдивляючись у синь Горині,
Стояв наш Тучин і стоїть.

Приспів.

З історії Волині

Історія Тучина нерозривно пов'язана з історією Волині. Назва Волинь пішла від головного центру слов'янського племені дулібів городища Велень (сучасна назва Володимир-Волинський) і відноситься до V-VII століть. До складу Волині входили сучасні Волинська, Рівненська, Житомирська області, частини Хмельницької і Тернопільської областей, частина Білорусі (Побужжя) та Холмщина.

У VIII-IX ст. Волинь має густу мережу городищ-укріплень, які виникли по річках Вілії, Горині, Усті, Стиру, Случі, Стублі. Чимало їх потім стають містами: Острог, Дубне, Корець, Ровно, Звягель тощо. Інші городища-укріплення стають центрами удільних князівств, наприклад: Дубровиця, Степань, Пересопниця, Дорогобуж. Деякі перетворилися в села, інші стерті часом.

У X ст. край наш входив до складу Київської Русі, а з її розпадом – до складу Галицько-Волинського князівства.

В історичних хроніках засвідчено, що Волинь у 1073 році віддано Олегові – синові князя Святослава Ярославовича, який тут осів надовго. Таким чином, можна вважати Олега Святославовича першим князем Волинським.

XII-XIII століття для Волині – це ратна боротьба з іноземними поневолювачами. Її населення у складі князівських дружин обороняє свою землю від

половців, об'єднаних сил угорців і поляків, проти орд монгольських завойовників хана Батия. Саме Батий у 1240 році здійснив похід на Волинь і Галичину. Відомий дослідник феодальної Русі В.П. Каргалов засвідчує: "... укріплені міста і містечка по Верхньому Тетереву, Горині і Случі відбивались до останнього воїна і гинули, поховавши під руїнами і згарищами трупи своїх героїчних захисників". А саме в цей період походу орди Батия здобули Дорогобуж, Пересопницю, Басів Кут, Дубне. Вірогідно, що така доля спіткала й Тучин.

У 1258 році Данило Галицький починає укріплювати міста Волині, щоб дати відсіч ворогам. Але зробити цього не встигає. У 1259 році Волинь зазнає спустошення від військ воєводи Бурундая. Скориставшись таким скрутним становищем Русі, князь Литовський Гедемінас (Гедемін) захоплює Волинь. Пізніше Волинь входить до складу Польщі, оскільки Ягайло, будучи князем Литовським, став одночасно польським королем, згідно Кревської унії (1386 р.).

Постійні міжусобиці між князями литовськими і польськими за владу призводять до поділу українських земель між Литвою і Польщею. Волинь, Брацлавщина, Поділля стають розмінними монетами в цьому поділі.

Згідно Литовського статуту 1529 р., в якому зроблена спроба захистити єдність і самостійність

Литовської держави, Польща вважалася чужою країною, а поляки не мали права придбати в князівстві землю. Положення Статуту розповсюджувалися на всю Україну й Волинь у тому числі.

Сторінки минувшини Тучина

На північ від древнього Дорогобужа, на правому березі Горині, височить Тучин – центр однойменної сільської ради Гощанського району. Нині село, а в історичних хроніках містечко (м'ястечко). Тучин розташований на місцевості за 26 км від обласного центру – м. Рівне, за 16 км від райцентру – древньої Гощі. Через Тучин пролягають шляхи Рівне-Тучин-Гоща-Острог, Рівне-Тучин-Великі Межиричі, Острог-Гоща-Тучин-Костопіль.

Точних даних про походження назви немає. За народними переказами, назва “Тучин” походить від слова “туча”. Нібито часті напади татар нависали, як грізна туча.

Існує й інший переказ про назву села. Нібито один із князів, що володів Тучином, отримав у нагороду чин і радісно виголосив: “Тут і чин”. Деякі старожили Тучина схиляються і до такої думки: якщо нашим краєм володіли Острозькі, Любомирські, Корецькі і т.д., то, можливо, володарем або засновником Тучина був якийсь Тучинський. Таке прізвище в Україні зустрічається донині. А от про давнього Тучинського,

з яким, можливо, пов'язана назва села, нічого не відомо. Територія Тучина заселена здавна. На його околицях виявлено давньоруське городище (місцевість у районі радгоспного ставка). Сама природа сприяла поселенню древніх жителів на цьому місці й розселенню навколо городища. Якщо пройтися сучасним Тучином, то можна й нині віднайти природні і штучний вали, які служили жителям оборонними спорудами.

Природні вали утворювали три річки, що омивали Тучин з трьох сторін. З четвертої сторони жителями був насипаний штучний земляний вал і встановлено троє воріт. Тільки через них можна було потрапити в поселення. І то по містках, які опускалися і піднімалися. Укріплений таким чином Тучин важко було взяти пішим, а тим більше кінним загонам.

З XVI ст. Тучин відомий як резиденція роду князів Пуцятів. Представниця роду Ганна Пуцятчанка пов'язала свою долю з королівським маршалом Богданом Семашком. І коли вдруге виходила заміж за мстиславського каштеляна князя Єжи Масальського, як посаг Тучин вона відписала саме Б.Семашку. До цього ж ключа належали також Пустомити і Коростятин (Малинівка).

Згідно опису Луцького замку, Богдан Семашко з 1545 року постачав усім необхідним замкові городні. Це перша письмова згадка про Тучин. А вже в 1576 р. містечко належало Олександрю Семашку. Він, як

брацлавський каштелян, платив у державну казну з 29 димів по 10 грошей, 5 садів – по 4 гр., 4 городів – по 2 гр., 2 млинових коліс – 12 грошей, від виготовлення горілки – 12 гр., від корчми – 12 гр. Із перерахованого видно, що Семашки ретельно виконували закон про сплату податків.

Після смерті Олександра Семашка право власності на Тучин отримав внук Богдана Семашка – Микола Семашко. Одружившись з Анастасією Малинською, каштелян мав двох дочок і видав Маріанну заміж за червоноградського старосту Станіслава Даниловича, а Катерину – за брест-литовського воєводу Ойстаха Тишкевича. Тучин і був потім успадкований Даниловичами і Тишкевичами. Причому спадок був поділений на дві частини. Пізніше по лінії Даниловичей Тучин переходить у спадок сім'ї львівського старости Яна Цетнера, а потім сімейству великого коронного стражника Юзефа Потоцького. А вже київський воєвода й бельський староста Франтішек Салези Потоцький за 625 тисяч злотих продав Тучин коронному підстолю Станіславу Любомирському, який на той час мешкав у Ровно. 1755 року, в момент поділу багатства коронного підстоля Станіслава Любомирського на окремі посагові частини, його сини продали Старий і Новий Тучин, Шубків і 9 фільварків серадзькому воєводі (керівнику області, округу) Міхалу Валевському за 600 тис. злотих.

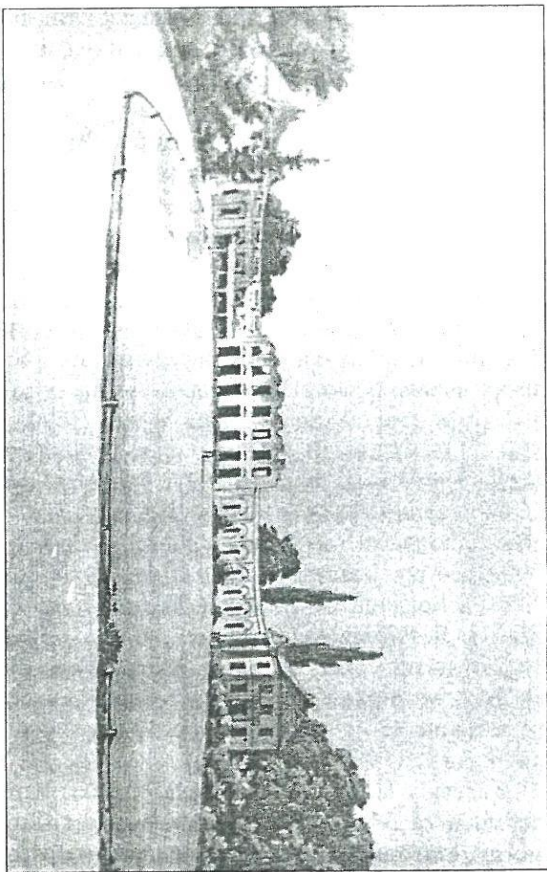
Міхал Валевський (1735-1806) був прихильником короля Станіслава Августа, але потім став на бік російського царського уряду й увійшов до складу Тарговицької (Торговицької) конфедерації, яка намагалась ліквідувати реформи Чотирирічного сейму. Коли російські царські війська були введені на територію Польщі й відбувся її другий поділ, Міхал Валевський, маючи хороші стосунки з російською владою, осів у Тучині. Відомо, що не цурався він меценатства, підтримував католицьку віру, побудував на місці знищеної пожежею у 1786-1796 рр. нову споруду парафіяльного костюлу святої Трійці й святого архангела Михаїла.

У 1790-1798 рр. М. Валевський за проектом архітектора Фалендина Мерка зводить палац. Стінний розпис у палаці виконав учень Юзефа Маньковського Бурдлевич, а штукатурні роботи – підмайстер Пробст.

У цих же роках закладає пан Міхал величний парк. Загальний вигляд палацу є на літографічному малюнку Наполеона Орди і має вигляд напіввідкритої чаші. Неушкодженим палац проіснував недовго, позаяк у 1850 році згорів його головний корпус.

Після смерті серадзького воєводи Тучин успадкував його син Юзеф (помер 1813 р.). Потім маєток перейшов до сина Юзефа Міхала (помер бл. 1869 р.). Син Юзефа Міхал Валевський був одружений двічі: з Октавією Ленкевич з Гощі (перший шлюб) і

Садиба Валевських

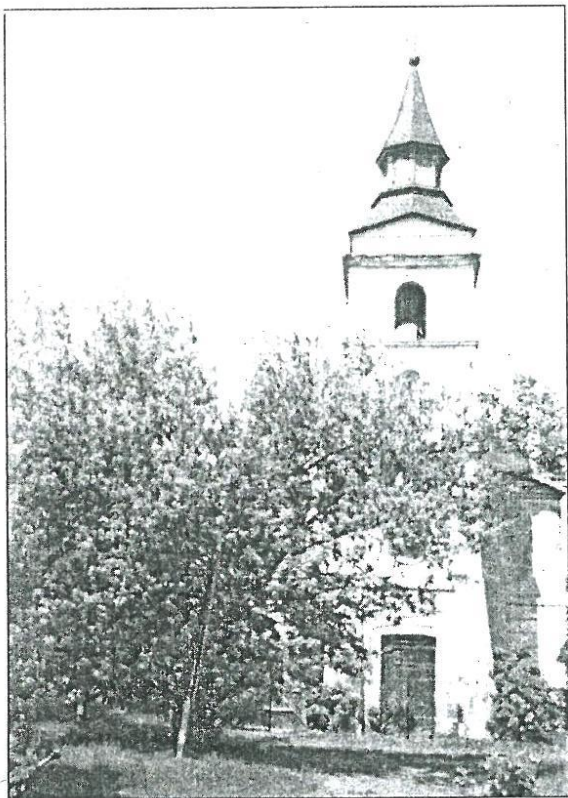
Омалією Четвертинською (другий шлюб). Від другого шлюбу в Міхала було двоє синів: Юзеф і Міхал-молодший. Вони й були останніми володарями Тучина з роду Валевських.

З моменту побудови палацу до кінця життя воєводи Тучин наповнювався гомоном прийомів, балів, маскарадів, забав. А коли в 1806 році Міхала Валевського не стало, все піддалося змінам. Палац згорів. Руїни спаленого палацу розібрали наприкінці ХІХ ст., за російських часів.

У 1596 році в Тучині побували повстанські загони Северина Наливайка. В антифеодальних виступах підтримували повстанців і селяни Тучина.

У 1614 році (за іншими даними – бл. 1590 р.) при Миколі Семашку збудовано парафіяльний костьол святої Трійці й святого архангела Михаїла. Костьол неодноразово горів. Хроніки свідчать, що перша пожежа сталася 1649 року в період визвольної війни 1648-1654 рр. Пам'ятних 1648 і 1649 років козаки з війська Богдана Хмельницького відвідали Тучин. Магнат Я. Радзивілл писав, що шляхту охопив жах і “без будь-якої охорони залишили козакам З'яслав, Острог, Межиріч, Тучин”... Містечко кілька разів переходило з рук у руки воюючих сторін. Тому й не дивно, що горіло.

З древніх часів, коли Тучин був у складі Литовської держави та Польщі, литовські і польські князі, як могли, старалися зберігати свій вплив на українські

*Парафіяльний костьол Святої Трійці й
Святого архангела Михаїла. 1614 р.*

землі. Оскільки поселення українців розташовувалися по берегах річок, на родючих землях, біля лісів, то в основному жителі були землеробами, займалися рибальством, мисливством, пізніше – ремісництвом.

Постійні набіги на українські поселення чужоземців змушували жителів ставати воїнами. Князі Київської Русі, литовські та польські князі, спираючись на кріпосницькі порядки, залучали селян до будівництва споруд, оборонних валів, веж, укріплень-городищ.

Український селянин під владою єзуїтів, уніатів, магнатів, особливо після поневолення Литви Польщею, ставав безправним і беззахисним. Литва до кріпаків ставилася більш-менш толерантно. Згідно Литовського статуту 1529 р., пошук збіглих селян обмежувався десятьма роками, а кріпак, що знаходив притулок у місті, ставав вільною людиною. Влада підтримувала розвиток ремісництва і торгівлі. В окремих містах проводилося по 16 ярмарків на рік, запроваджувалося магдебурзьке право. Зовсім інші порядки запроваджувала Польща. Утримувалися багатотисячні військові гарнізони. Посади старост, каштелянів, воєвод, суддів, маршалків, сенаторів, збирачів воловщизни (митників) і т.д. мали право займати тільки поляки. Тому й не дивно, що Україна неодноразово потерпала від антифеодальних повстань, бунтів тощо.

Недалекоглядні й безсилі польські керманічі, розбещена й невгамовна шляхта, презирство й

ворожість до інших народів привели Польщу до національної катастрофи – загибелі держави.

Відомо, що за володіння Семашків Тучин був поділений на дві частини – Старий і Новий Тучин. У народі досі існують і такі назви: Старе і Нове місто, Тучин-1 і Тучин-2. На території Тучина споруджено католицький костьол (1614 р., згідно ін. даних – бл. 1590 р.), Свято-Преображенську церкву (1730 р.), церкву Святої Параскеви (1900 р.). Три храми перераховано в хронологічній послідовності по роках їх побудови. Дивним є те, що Свято-Преображенська церква й костьол споруджено на території Нового Тучина, а церква Святої Параскеви – на території Старого. Як це так, що Новий Тучин представлено храмами, які побудовані раніше, а Старий – тільки храмом, що відсвяткував своє 100-ліття? А справа ось у чому. Микола Семашко проживав на території Старого Тучина. Задумав він збудувати костьол. Місце для споруди підбиралося, щоб костьол своєю величиною був видний здалеку. Таким місцем, де з задоволенням майстри звели б храм, було місце, де стоїть зараз споруда церкви Святої Параскеви. Уже на той час православний храм на цьому місці стояв. Будівничі костьолу змушені були шукати інше місце. І знайшли його в Новому Тучині. Прийшлося розширити вал, довести землю й тоді звести костьол. Його дійсно звели там і так, що дану споруду видно з усіх кінців.

У ті давні часи пожежі не обминали Тучин. В одній із пожеж згорів і найстаріший храм Старого Тучина. На місці знищеного вогнем православного храму у 1900 році було зведено нову споруду. Ось що засвідчують архіви Волинської єпархії (м. Луцьк): “Храм Св. Параскеви. Побудовано у 1900 р. Дерев’яний. Маломісткий. Прихожан 1830 душ... є св., просф., просфорня. Дом св. сырой, холодный, надв. постройки плохія. При Св. Параск. церкві 39 дес. усадеб, 1200 к.с. на 28 дес., пах. з., сенокоса 7,7 дес. Приписана деревня Рисвянка в 7 в., в посел. церк.-прих. школа.” Засвідчено й таке: “... в м. Тучин міністр. училище”. Є іновірці: католики і лютерани – 100 душ, а також євреї – 2500 душ.

У цих же записах читаємо, що в Тучині є Свято-Преображенська церква, побудована у 1730 році. Храм дерев’яний. “... бл. приходи: с. Сенное в 4 в., с. Дроздов в 4 в. От губерн. города в 166 в. от уездного в 25 в. ж.д. ст. Любомирская в 16 в., торговый и врачебный пункты на месте почт. ст. с. Тучинь.” А в основі самої Свято-Преображенської церкви тричастинний поділ на зруби, що утворюють “корабель” з віссю схід-захід. Притому кожний зруб ніби самостійна вертикаль, що закінчується восьмигранною головкою, яка нагадує шолом. Чотири яруси. Масштабне співвідношення двох нижніх ярусів ніби повторюється в розмірах двох верхніх. Таке співвідношення горизонталей і

вертикалсй, чотиригранників і восьмигранників являє собою цільну композицію , що відповідає по архітектурі дерев'яним церквам Волині XVII-XVIII століть.

Після возз'єднання Правобережної України з Росією Тучин перебував у складі Ровенського повіту Волинської губернії. З 1803 року в Тучині діяло парафіяльне однокласне училище. На Горині було споруджено шлюзи. Річка Горинь стала судноплавною, а Тучин – пристанню. Звідси по річці відправляли плоти з лісом. За даними 1850 року, в Тучині діяла ткацька фабрика.

Селянська реформа 1861 року прискорила економічний розвиток Тучина. Він став волосним центром. Тут працювало 2 фарбувальні, 2 ткацькі фабрики, пивоварний завод. Щороку відбувалось 16 ярмарків.

У 1890 році Тучин знову виставлений на аукціон. Поляки не мали права на цей час купувати земельні наділи в західних губерніях, тому Тучин купив якийсь росіянин. Одним із власників Тучина був князь Трубецькой, котрий оселився в Тучині, побудувавши палац з червоної цегли. Палац простояв до 1915 року і зруйнований був під час бойових дій 1914-1917 рр.

У 1898 році в Тучині відкрито друге церковно-парафіяльне училище.

У 1904 (за іншими даними у 1902) році починається заселення Полівців (нині село Тучинської сільради).

Князь Трубецькой не лишився назавжди на наших землях. У 1910 році він продав маєток Валевських зрусифікованій родині Отвіновських. Останньою володаркою Тучина була Ольга Отвіновська (до 1939 року).

У 1913 році в Тучині вже 6 ткацьких фабрик, 4 шкіряні, цегельний, пивоварний заводи, столярна майстерня, кузні, 2 млини (водяний і паровий). Розпочато будівництво двоповерхового шкільного будинку (нині “червона” школа).

У 1914 році виник хутір Чернишне. У Тучині на цей час була приватна аптека.

Після поділу Польщі й приєднання Волині до Росії та з утворенням Волинської губернії владу у свої руки перебрали представники російського царя. Якщо царський уряд і надавав пільги міщанам (вони звільнялись на 15 років від сплати податків і повинностей, що мало сприяти розвитку й пожвавленню торгівлі і промисловості), то селяни залишилися практично такими ж безправними, як і були.

Тільки у 1906-1909 роках, щоб заспокоїти селян, була розпочата аграрна реформа, яку розробив і послідовно втілював П.А. Століпін. Основними положеннями аграрної реформи були наступні:

- створити умови для заможних селян, аби вони могли утворити власні великі господарства;
- дати змогу відокремитися від общини, взяти з общинних земель ділянку-отруб;

- дати змогу виселитися на хутір;
- створення Селянського банку, який давав кредити під заставу землі;
- біднякам-селянам створювались умови для переселення їх сімей у малозаселені райони країни з отриманням там землі.

Даними положеннями реформи скористалося багато тучинців. Навколо Тучина з'явилися хутірські поселення. Однак велика кількість бідних селян не мала можливості придбати землю і залишалася безземельною. Влада підтримувала розвиток промисловості в Тучині. На 9 суконних фабриках, пивоварному заводі, паперовій фабриці, 2 млинах, 2 шкіряних заводах працювали наймані робітники. Підприємства, як правило, належали іноземцям. Торгівлею в основному займалися євреї. Мало уваги приділялося розвитку культури, освіти, охороні здоров'я. До 1917 року в Тучині працював один учитель із середньою освітою. Діяла початкова школа. Лікарні в селі не було. Практикував один лікар та функціонував аптечний склад.

У 1917 році під час перепису населення Тучинська волость (Тучин – волосне містечко), що входила до складу Ровенського повіту, налічувала 21 574 чол. (2-ге місце в повіті серед 17 волостей за кількістю населення).

У січні 1918 року в Тучині проголошено Радянську владу, проте в лютому в Тучин вступили австро-угорські війська, потім – війська Центральної Ради, Директорії, польські війська.

Перехід влади з рук у руки мирно не відбувався. Як правило, війська в населений пункт вступали озброєні, зі стріляниною. Організовувався мітинг, молебень, проводилась агітація. На околицях Тучина відбувалися навіть бойові дії.

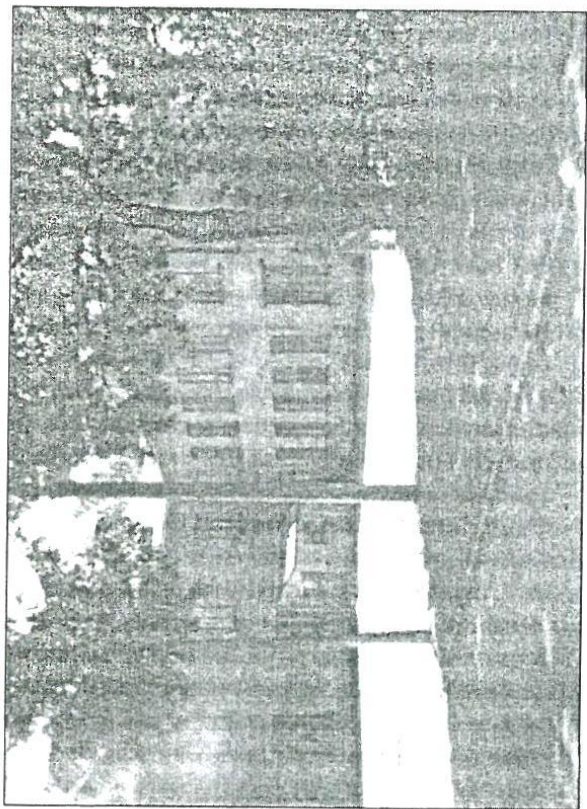
5 липня 1920 року в Тучин вступили частини Першої Кінної армії. Тут був розташований 21-й кавалерійський полк, 3 ескадрони, батарея, штаб 2-ої бригади, 4-ої кавдивізії та штаб дивізії. В цей період, за свідченнями очевидців, Тучин відвідали К.Є. Ворошилов і С.М. Будьонний. До Кінної армії вступили тучинці К.Д. Кирильчук, М.М. Поліщук, Т.С. Войтович, П.О. Процюк.

А вже 18 вересня 1920 року в Тучині встановлено польську владу.

За мирним договором 1921 року Тучин у складі Західної України залишився за панською Польщею. Він перетворюється на волосний центр Ровенського повіту Волинського воєводства. Мовою всіх державних і громадських установ стає польська. У Тучині проживають українці, поляки, євреї, німці, чехи, татари, росіяни, турки, башкири.

Після повернення Польщі на терени Волині у 20-х – 30-х роках ХХ ст. поляки повертають собі владу і насаджують окупаційний режим. Утворюють Волинське воєводство, чотири повіти, для колишніх легіонерів утворюються осадницькі господарства. Кращі землі й угіддя переходять до поляків. У Тучині

гміну (волость) очоловав війт. Він забезпечував збирання податків, слідкував за дотриманням законодавства про монополію держави на випуск горілки й вирощування тютюну. Свобода купівлі-продажу не обмежувалась. Плати податок і торгуй чи пращой на купленій землі. Зібрані податки йшли у державну казну. Держава фінансувала утримання лікарні, школи, пожежного депо, постерунку. У Тучині працювала лазня, за державний кошт було добудовано крило “червоної” школи (1928 р.). У Шубкові влада організувала рільничу школу, де готувалися спеціалісти-аграрники. Таку школу закінчували й тучинці. Серед них Фурсачик А.М., Джум М.П. У Гориньграді працювала школа, де вчилися дівчата. Вони опановували кулінарію, ведення господарства, догляд за дітьми, навички надання медичної допомоги, танці, манери поведінки в гостях. Школи фінансувалися польською владою. Поблажливо ставилася влада до відкриття хат-читалень, роботи “Просвіти”. Не обмежувала культурних заходів. Оскільки Тучин населяли й українці, і чехи, і євреї, і німці, і татари, то кожна нація старалася зберегти свою культуру. Проводилися культурні обміни концертними програмами між селами. Кожне село мало свій духовий оркестр і гордилося ним. Однак до виголошення промов, організації і постановки вистав влада ставилася з підозрою. Наприклад, при постановці п'єс за репліками акторів по книжці слідкував поліціант,

«Червона» школа. 1913, 1928 рр.

аби не допустити якихось виступів проти влади. Проте виклик лікаря, лікарняне ліжко були платними. За лікарняне ліжко треба було платити 3 гроші. У школах обов'язково вивчалася польська мова. А щоб бути при владі, громадянин, як правило, повинен був прийняти католицьку віру. Так, свого часу війтом Тучинської гміни був Климчук. І посаду цю обіймав тільки тому, що прийняв католицьку віру, а дружина його була полячкою.

Війт чи староста залучав людей до громадських робіт (шарварок). Вони передбачали ремонт доріг, дамб, вивезення лісу, заготівлю дров і т.д. Була розповсюджена така взаємодопомога як толока (будівництво хат односельчанами, їх ремонт). Крім війта, у гміні працював писар, 3-4 екзекутори (збирачі податку), 1-2 поліціанти. За сплатою податків влада слідувала речно. Екзекуторів селяни найбільше боялися. Безчестям вважалось, якщо екзекутори в рахунок сплати податків забирали подушки з будинку. На цей час у Тучині, крім перерахованих вище підприємств, працювали також 2 грабарні, 4 олійниці, крупорушка, 3 вітряки, молочарня. Крім костюлу й двох православних церков, у Тучині на цей час налічувалося 3 синагоги, 1 кірха, будинок "Просвіти", діяла громада Української Євангельсько-Реформованої Церкви.

У вересні 1939 року в Тучин вступили загоони Червоної Армії. Виникають перші органи радянської

влади. Головою сільської ради стає Писарчук Яким Онисимович, у 1941 – Журомський Пилип Трохимович. Населення Тучина становило 7 000 чоловік. Соціальний склад такий: селяни, дрібні ремісники, робітники – 2/3 всього населення, а 1/3 становили середняки, кустарі, дрібні торговці, 5 сімей багатих землевласників, 3 сім'ї капіталістів, один поміщик, 8 служителів культу, 19 службовців.

Влада проводила націоналізацію промислових підприємств, конфіскацію поміщицької і церковної землі. Частина господарств визнається куркульськими і їх господарі вивозяться за межі Тучина. Вивезено також осадників. Починається насильницька советизація: поряд з відкриттям українських шкіл, поліпшенням медичного обслуговування розпочалася масова депортація і розправи над представниками різних політичних партій, припиняється діяльність хат-читалень “Просвіти”, переслідуються священники, підприємці. На посади владців підбираються, як правило, члени Комуністичної партії або комсомолу, та й то ті, які приїхали зі східних областей України.

27-28 жовтня 1939 року у Львові було скликано Народні Збори Західної України, у складі яких взяли участь тучинський робітник К.Л. Прокопчук та багатодітна мати (пізніше “Мати-героїня”, виростила і виховала 11 дітей) Мартинюк Уляна Іванівна. До кінця життя за Улянєю Іванівною з приводу її участі в Народних Зборах закріпилося прізвисько

“депутатка”. Вони взяли участь у прийнятті рішення про воз’єднання земель Західної України в єдину Українську державу.

У 1940 році Тучин став районним центром. Прибувають комуністи і безпартійні зі східних областей України. Ткацькі й шкіряні заводи об’єднано в промартілі. Запрацювала пекарня, промкомбінат, торфопідприємство. Організовано випалення вапна, виготовлення возів. Відкрито амбулаторію, лікарню, семирічну школу з двома відділами – українським і польським.

Містечко розбудовувалося, зміцнювалось економічно. Жителі Тучина дістали змогу отримувати безкоштовну медичну допомогу та освіту. Для дітей освіта була обов’язковою. Здавалося, що все так і буде йти тихо і мирно.

У горнилі воєнного лихоліття

28 червня 1941 року Тучин окупували німецько-фашистські загарбники. Було пограбовано і зруйновано школу, аптеку, бібліотеку, артілі, водяний млин, олійниці. Фашисти на території Тучина облаштували концтабір для військовополонених та єврейське гетто. У них було знищено близько 5 тисяч громадян. Частина жителів було насильно вивезено на каторжні роботи в Німеччину. Трагічна доля

спіткала євреїв, що були зігнані в гетто на околиці Тучина. Євреї організували опір і втекли, але невдовзі були німцями схоплені і розстріляні.

Була введена комендантська година. З 20.00 до 8.00 ходити по селу заборонялося. Вимагалось, щоб у кожній хаті був список членів сім'ї. Списки повинні були бути завірені крейсляндвіртом. Якщо був хтось лишній – розстрілювали. За вбитого німця брали заручників з місцевих жителів і знищували. Було заборонено молоти зерно, тому млини, вітряки були розібрані і закриті. Заборонялося вбивати худобу для своїх потреб. М'ясо, сало, шкіри жителі змушені були віддавати як податок. Молодь силоміць вивозили на роботу в Німеччину.

З приходом на тучинські землі німецьких фашистів боротьбу проти них очолили вояки ОУН-УПА. На початку 1942 року загони УПА починають діяти активно. Ось бойові дії одного з відділів УПА:

- спалено будинок крейсляндвірта з документами на відправку людей до Німеччини;
- розгромлено охорону і спалено міст через Горинь;
- зірвано вивіз награвованого майна;
- з грабарень на потреби УПА забрано вироблені шкіри.

Цими та іншими операціями керував “Недоля” – Степан Климович Трохимчук – організатор першого на Тучинщині відділу УПА.

У 1939 році Степана Трохимчука забрали на польсько-німецький фронт. У польській армії

дослужився він до чину капрала. Опинившись у полоні, налагодив зв'язки з ОУН., вступив до її лав. Після повернення в Україну очолив сотню. Загін “Недолі” захищав села від гітлерівців, зброю добували вояки в бою. Потрапив до рук НКВС і був засуджений до страти через повішення. Разом із сімома борцями за волю України Степана Трохимчука (“Недолю”) було страчено в Рівному на центральному майдані в 1945 році.

Серед побратимів “Недолі” відомі вояки, які полягли в боях з німцями і військами НКВС: Бачинський Максим Петрович, Німкович Микола Архипович, Дем'янчук Володимир Васильович (“Ландиш”), Онофрійчук Іван (“Миша”), Величко Василь Йосипович, Німкович Гнат Дмитрович (“Кривоніс”), Клюк Микола Володимирович (“Човник”), Осипчук Федір Матвійович (“Гомон”, був страчений у Тучині через повішення. Останні слова героя - “Слава Україні!”). Загинули в таборі Лук'янчук Михайло (“Чайка”), Гірак Дмитро Антонович. 20 років каторжних робіт отримав Дмитро Володимирович Литвинчук. Крім названих, ще сотні славних синів і дочок України. Багато імен героїв до цього часу невідомі.

Помічниками старших воїнів-побратимів були члени молодіжної підпільної організації “Юнацтво”: Віталій Пилипович Струк, Віталій Прокопович Поліщук, Михайло Тимофійович Онофрійчук, Дмитро Трохимович Гірак, Павло Григорович

Стадник, Святослав Максимович Поліщук, Катерина Михайлівна Гірак, Тетяна Степанівна Устименко, Юрій Володимирович Литвинчук та інші. Понад 5 років вели боротьбу юні підпільники. Вони розповсюджували листівки, переносили грипси, зберігали запасну зброю і набої. У 1949 році підпільну організацію викрито і її члени отримали від 5 до 25 років каторги. Золотими літерами повинні бути викарбувані імена сотень і сотень героїв-повстанців, синів і дочок України, які віддали життя за свободу і незалежність Вітчизни. Тучинська земля пам'ятає сліди знаменитого “Явора” – Івана Величка.

У травні 1943 року з числа військовополонених та місцевих жителів було створено підпільну організацію. Керував підпільниками інженер-текстильник В. Захар'єв.

16 січня 1944 року воїни 6-ої гвардійської стрілецької дивізії, що входила до складу 13-ої армії І Українського фронту, під командуванням генерал-майора Д.П. Онупрієнка визволили Тучин від гітлерівців. Герой Радянського Союзу Трохим Михайлович Клименко, на той час командир взводу розвідників, згадував, що його взвод з танком увійшов у Тучин через полігон (на той час там були села) з боку с. Соснове Березнівського району. Зав'язався бій. Німці змушені були відступати за Горинь, у район Шубкова, і звідти обстрілювати Тучин. Основні сили військ підійшли пізніше. Зразу ж після визволення було організовано роботу органів влади.

У цьому ж році починається мобілізація тучинців у Червону Армію. На фронті пішло близько 200 жителів, 53 з них загинули на фронтах, частина пропала безвісти. Невмирущою славою покрили себе тучинці Юрчук Михайло Архипович, Продай Дмитро Никифорович, Німкович Іван Климович, Оверчук Опанас Іванович, Журомський Андрій Максимович, Дем'янюк Степан Іванович, Кирильчук Пилип Адамович та інші.

Ось один із епізодів фронтового життя нашого земляка Демчука Максима Опанасовича. Бої йшли в Південній Пруссії. Демчук М.О. у складі групи розвідників був посланий у ворожий тил за збором розвідінформації. У тилу довелося бути дві доби. Розвідники виявили колону німців. Зав'язався бій. 4 танки бійці підбили, взяли в полон німецького генерала зі штабними документами і доставили в штаб своєї частини. За цей подвиг Демчук Максим Опанасович отримав 10 днів відпустки (і це у військовий час) і орден Слави. Можемо тільки уявити радість нашого земляка від зустрічі з рідними в такий грізний час.

Повернулися до мирного життя фронтовики Оверчук Адам Матвійович, Мартинюк Кирило Михайлович, Семенюк Іван Тимофійович, Гірак Данило Васильович, Дем'янюк Михайло Сергійович, Стецюк Андрій Павлович, Концигір Михайло Лукашович, Мельник Павло Костянтинівич, Пацков Сава Гнатович, Панчук Гнат Федорович та інші. Вони

виростили сім'ї, мирною працею примножували багатства Тучина. У Тучині проживає учасник параду Перемоги в Москві, ветеран війни Мінохін Григорій Павлович. Сивочолих ветеранів поважають вдячні тучинці. Честь і слава Вам, дорогі наші земляки!

Як з боку німців, так і з боку червоноармійців проти мирного населення Тучина влаштовувалися провокації, проводились арешти, допити, страти, влаштовувалися переслідування, підпали будинків. Особливо переслідувалися вояки і підпільники ОУН-УПА, їх сім'ї, рідні і близькі. За німців люди гинули в гетто, концтаборах, застінках гестапо. За совєтів були вивезені сім'ї багатьох тучинців у Сибір, Казахстан, Магадан, на Соловки. Частина жителів було замордовано в енкавеєсівських катівнях. Причому трупи замучених, розстріляних, повішених виставляли для впізнавання рідним і близьким. І якщо була підозра, що хтось когось впізнавав, арештовували його і допитували. Керівники НКВС із числа місцевих жителів створювали загони для боротьби з підпільниками ОУН і бійцями УПА (так звані винищувальні батальйони – “яструбки”), озброювали їх, підтримували морально і матеріально. Використовували також для силових дій під час організації колгоспів.

У стародавньому парку в центрі Тучина в братській могилі спочивають воїни, які віддали своє життя за визволення Тучина і навколишніх сіл від

німецьких загарбників. Це місце в парку для тучинців святе. Щорічно в День Перемоги сходяться сюди люди, щоб віддати шану полеглим. Проходить траурний мітинг, молебень за убієнних, звучить військовий салют і на могилу лягають живі квіти. Братська могила в парку з'явилась у 50-х роках ХХ ст. з ініціативи тодішнього керівництва району. До неї було звезено останки воїнів, які полягли в боях, визволяючи Тучинський район. Загіблі були, як правило, мобілізовані жителі сіл і міст Київської, Житомирської, Чернігівської та інших областей. Відкриття братської могили відбулося у 1952 році.

Інше святе місце – на місцевому кладовищі. Тут височить дубовий хрест на могилі вояків ОУН-УПА, замучених НКВС і їх поплічниками. До його підніжжя лягають квіти вдячних односельчан і побратимів. Відкриттю цього святого місця тучинці завдячують Дем'янюку Миколі Вікторовичу, який протягом багатьох років зберігав у таємниці місце поховань розстріляних і закатованих. Уже в незалежній Україні останки загиблих були перенесені в братську могилу на кладовище. Дубовий хрест на могилі було встановлено при сприянні Дмитра Володимировича Литвинчука.

У парку села є також поховання радянсько-партійних активістів, які загинули у 1944-1948 рр., борючись проти вояків ОУН-УПА.

Тучин у 50-80 рр.

Перемога у війні, здобута ціною великих сграждань і жертв, породжувала в тучинців світлі надії і сподівання. Хотілося вірити, що життя піде на краще. Робітники і селяни сподівалися на високу заробітну плату, хороші умови праці та побуту. Інтелігенція надіялася, що буде послаблено контроль над нею з боку влади. Однак цього не сталося. І робітники, і селяни, й інтелігенція опинились один на один з радянським режимом. Антирадянський рух у перші повоєнні роки на теренах Тучинщини був у самому розпалі. У самому Тучині на цей час (1944 р.) дислокувалося аж дві військові частини НКВС. У той же час саме з 1944 року починається телефонізація Тучина. Була потреба налагодити зв'язок між цими частинами та органами влади району і прилеглих сіл. Встановлювали зв'язок військові та мобілізовані для цієї роботи жителі Тучина. Почала працювати пошта. Її возили з м. Ровно кіньми. А начальниками відділу зв'язку та пошти в різні роки були Іванов О.В., Талах В., Паніманський І.В., Рогожнікова М.Т., Кириченко Ю.М., Мартинюк І.Г., Хмарський С.О., Стригун А.І., Козак М.Д., Єфімчук І.П. та інші.

У 1944-1946 рр. до Польщі з Галичини, Волині, Рівненщини переселилося майже мільйон чоловік польської національності. У ці ж роки з Польщі до України переїхало більше 500 тисяч українців. Депортовані сім'ї Самолюка Петра, Довганського

Івана, Барановича Сильвестра, Матеюка Григорія, Гамули Івана, Жука Лукаша, Гасюка Якова, Сороки Івана, Боня Миколи, Павлюка Йосипа і ще десятки сімей оселилися на той час у Тучині, Криничках, Полівцях.

На відродження роботи підприємств Тучина та житла направлялися матеріальні та трудові ресурси. Тому у 1947 році організовано роботу двох будівельних бригад. Пізніше вони були об'єднані в одну, що діяла при радгоспі "Тучинський". Будівельниками було зведено їдальню, майстерню, заправочну станцію, контору радгоспу, ферми, аптеку, дитячий садок, поліклініку, житлові будинки і т.д. У різні роки бригаду очолювали Бойченко, Михальчук Г., Зубрицький В.М., Ревчук В.Ю., Родомазов В.Г., Бородавко В.С., Гірак С.Д. та інші. Добрими словами згадують жителі с. Карашин Макарівського району Київської області наших будівельників – Родомазова В.Г., Продая І.Ф., Дубича В.І., Прокопчука С.В., Гірака С.Д., які збудували там житло постраждалим від Чорнобильської катастрофи.

З 1947 року на території Тучина дислокується ще дві військові частини. Одна – зенітно-ракетна, друга – для обслуговування полігону. Командирами військових частин у різні роки були Кльомін, Дубина, Баженов, Ульянов, Перепьолкін, Анечкін, Фрідман, Поляков, Зарх, Остапенко, Паршиков. З території земель, які відведено під полігон, починається

переселення сімей Якимчука В.Є., Якимчука В.Т., Прокоп'юка А., Писарчука Р.А., Цимбалюка В.Д. З сіл Рисвянка, Антонівка, Котів, Цицелівка, Селище та інших також переселяли людей.

У 1949 році в Тучині організовано два колгоспи – ім. Сталіна (голови Семенюк Т., Водолазка П., секретар п/о Бабичев П.П.) та ім. Ворошилова (голови Величко, Власенко).

Продовжується робота з ліквідації неписьменності. За десятихатками закріплюються вчителі школи і вчать жителів Тучина писати, читати, рахувати.

1950 рік. Утворено колгосп ім. Ленінського комсомолу в с. Полівці (голова Журомський Ф.). У цьому ж році три артіль об'єдналися в одну, а в 1959 році було приєднано й колгосп ім. Чапаєва, до складу якого входили селяни Дроздова, Горбова, Микулина.

У 40-50-х роках ХХ ст. під керівництвом представників партійних органів та радянської влади (секретарів райкому та голів райвиконкому Захарченка, Пустоварова, Даніча, Севастьянова, Кайгородова, Шевцова, Глазової, районного судді Лашкула, заввідділами культури Виннічука, Стафсєва, освіти Блажівського, голів сільської ради Москаленка, Рисвянца М., Мосійчука О., Сая В., Панчука Г., Митюхіна П., Виннічука П., Концигіра П., Продая П., Дем'янюка В., Косенка М., Бондаря О.) через районну газету “Червоний шлях” проводилася дальша пропаганда ідей соціалізму.

Директор дослідного господарства
"Тучинське" М.П.Зінчук (фото 80-х р.).

Пам'ятник Т.Г.Шевченку.

Тучинська дільнична лікарня.

Братська могила в сільському парку.

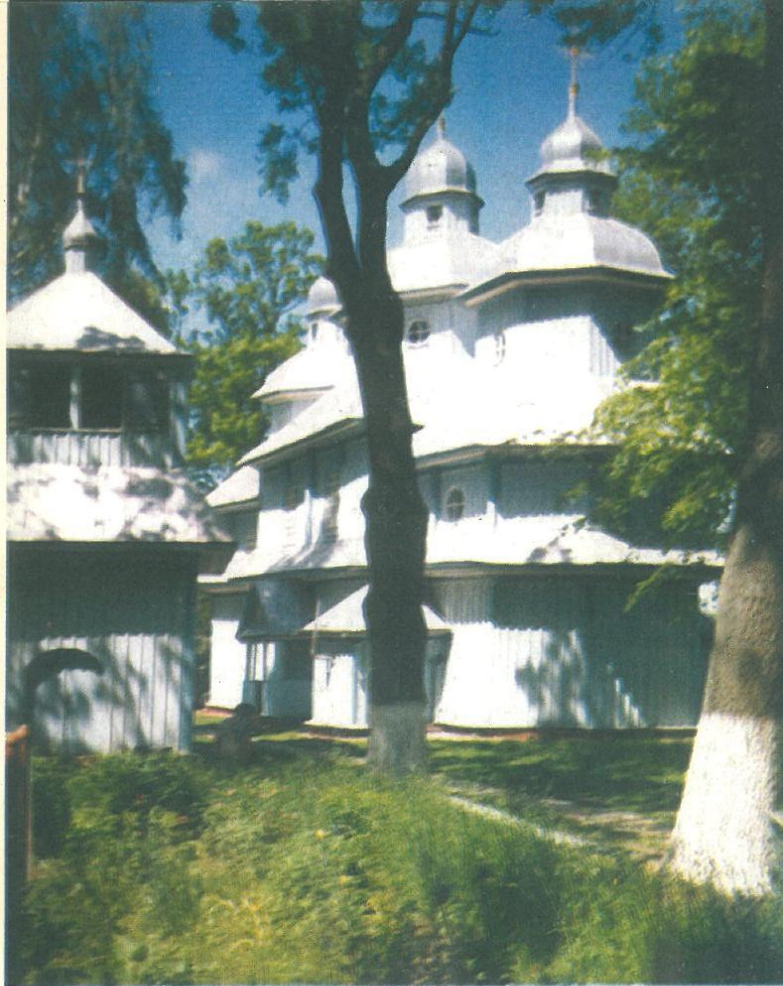
Тучинська сільська рада.

Тучин. Школа-інтернат.

Церква святої Параскеви. 1900 р.

Свято-Преображенська церква. 1730 р.

Центр народної творчості та дозвілля.

Народний аматорський ансамбль "Явір і Яворина".

Загальноосвітня школа I-III ступенів.

Педколектив Тучинської СШ (фото 90-х р.).

Зразковий духовий оркестр.

Разом з тим розвивалося господарське і культурне життя. За відомою вже моделлю проводилась індустріалізація, колективізація та русифікація населення. Освоювалася нова техніка, було організовано роботу радіоточок, працювала пошта, Будинок культури. Проводились огляди художньої самодіяльності.

На території Тучина функціонувало дві сільські ради. Виникли нові професії: тракторист, комбайнер, доярка, шофер, інженер, агроном і т.д.

За час існування району щороку в парку села організовувалися сільськогосподарські виставки. Звітували про свій доробок за рік, виставляли в павільйонах свою продукцію всі колгоспи району.

У 1959 році було ліквідовано Тучинський район. Тучин як село ввійшов до складу Гоцанського району. У Тучині проживало 3 213 чоловік.

У 1961 році на базі колгоспу утворено радгосп “Тучинський” (директори Саботницький А.Г., Кир’янчук І.Я.).

У 1961-1962 рр. споруджено школу-інтернат. Після ліквідації району їй передано більшість адміністративних приміщень під гуртожитки, для службових і побутових потреб. До організації роботи школи-інтернату в Тучині функціонував дитячий будинок (директори Блажієвський І.А., Щербак Й.Ю.). А директорами школи-інтернату в різні роки були Луцак І.Д., Нагорний І.А., Гошовський Л.А., Юрко

*Сільськогосподарська виставка
в парку с. Тучин (50-ті роки)*

Л.Г. Здобули заслужену славу і повагу тучинців педагоги і вихователі Проценко І.М., Климчук Н.І., Макаревич А.М., Драї М.С., Семенович Є.І., Гамула А.Г., Козак О.І. та інші.

З 40-х років у Тучині працює райспоживспілка (голови Калігта, Гришпонт, Косих), а з 1959 по 1999 рік – ССТ. Керівники ССТ різних років (Глазова К.І., Садовчук, Гулько І.Ф., Вержбицький Є.Т., Варницька Т.І., Гірак М.О., Демчук О.М., Волощук Н.О.) організовували роботу понад 10 магазинів, заготпунктів, ковбасного цеху і т.д.

У 1967 році в Тучині відкрито філіал Гонцанської музичної школи. На цей час в ній навчалось 72 учні. 4 кваліфіковані викладачі вчили дітей грати на фортепіано, домрі, скрипці, баяні. У селі працювало два дитячі садки і дит'ясла.

У 1968 році збудовано Будинок культури. Тут демонструвалися фільми, була музейна кімната, працювали драматичний, хоровий, хореографічний гуртки, гурток художнього читання. Було 3 бібліотеки, книжкові фонди яких налічували 30 тисяч примірників.

За післявоєнний період збудовано нові корпуси лікарні. Лікарня мала хірургічне, терапевтичне, пологове, дитяче, зубопротезне відділення. Прийом хворих вели 11 лікарів, працювало 48 середніх медпрацівників. Опікувалися в різні роки здоров'ям жителів головні лікарі Маликов, Тацій, Олійник,

Шинкаренко М.К., Шевченко М.Є., Кірнос М.Л., Віктора К.Л., Губар О.М., Василенко М.І., Новосад П.А., Биховець В.Я., Бузко М.Х., Федунь П.І., П'ятак Л.М., Бургело О.В. та лікарі і медичні сестри Шангутов С.В., Звонко А.М., Косінова В.В., Звонко Л.І., Петрухін В.І., Савчук В.Т., Шеремета В.М., Дем'янюк Ю.Д., Динович М.І., Ревчук О.С., Бургело О.В., Бородавко Г.М., Динович Н.В. та інші. Нове приміщення лікарні відкрито у 1986 році.

З 1971 року радгосп “Тучинський” (пізніше елітно-насіниницький радгосп ім. XXV з'їзду КПРС, нині – дослідне господарство “Тучинське”) очолює знатний організатор сільськогосподарського виробництва, Герой Соціалістичної Праці, заслужений працівник сільського господарства України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, почесний член Української академії аграрних наук, кавалер орденів Леніна, Трудового Червоного Прапора, “Жовтневої революції”, “Знак Пошани”, “За заслуги” III ступеня, автор багатьох публікацій в наукових журналах та періодичній пресі Микола Пилипович Зінчук. Секретарями партійної організації радгоспу були Українець М.Л., Андрійчук В.Г., Зубкевич П.П., Атаманчук В.О. На перше січня 1971 року в радгоспі налічувалось 54 трактори, 22 комбайни, 58 автомашин. За період керівництва Зінчука М.П. радгосп 8 разів був визнаний переможцем Всесоюзного змагання і нагороджувався перехідним

прапором, 6 разів занесений на всесоюзну Дошку пошани на ВДНГ СРСР, нагороджений багатьма дипломами і грамотами. З ініціативи керівника тут розроблено й запроваджено нові інтенсивні технології вирощування сільськогосподарських культур, експлуатації культурного пасовища, технологія виробництва молока і м'яса, запроваджена науково обґрунтована система підвищення родючості ґрунтів, яка дала змогу стабільно примножувати віддачу гектара.

Дослідне господарство має у своєму складі адміністративно-управлінський підрозділ, два відділення, п'ять рілних і дві тракторні бригади, три тваринницькі ферми, автогараж, реммайстерню. Крім зазначених вище директорів, посильний внесок у досягнення господарства вносили й головні спеціалісти:

а) головні агрономи (Іваненко А.Г., Микитенко Ф.С., Дем'янюк М.Ф., Максимович В.Г.);

б) головні інженери (Бова П.Х., Романюта В.М., Чорний В.В., Лежнюк В.М.);

в) головні бухгалтери (Стригун І.М., Сорока С.І.);

г) головні економісти (Герасим'юк В.М., Приходько Т.О., Марчук О.О.);

д) головні ветлікарі (Зінчук М.П., Макарик О.М., Харченко О.О., Сінельник І.Й., Журомський Ю.І., Липинський В.С., Сірук Д.М., Кузьмич О.С., Новосад В.І., Литвинчук Ю.Ю., Ліскевич О.В.);

е) головні зоотехніки (Мельниченко М.А., Дзюбанюк М.А., Живодьоров В.М., Гузовець В.С., Ліскевич Г.А., Товстик Б.Ф., Стадник С.С.).

Звання заслуженого працівника сільського господарства України було присвоєно головному зоотехніку Товстику Б.Ф. і бригадіру свиноферми Янчику В.М. А комітет ВДНГ СРСР преміював працівників господарства Герасимчука А.Ф., Жука В.У., Журомського В.М., Німковича П.М. автомобілями марки "Москвич". Бригадир ферми Дубич Л.К. на з'їзді орендаторів у Москві з рук М.С. Горбачова отримала документи на автомобіль "Жигулі" (1990 р.)

У 1971 році споруджено приміщення аптеки (зав. аптекою були Сидорчук Д., Зубрицька Р.В., Завірюха В.Г., Мазур О.С.), розпочато будівництво моста через Горинь. У селі працювала пошта, телеграф, телефонна і радіотрансляційна мережа, 19 торгових точок (в т.ч. універмаг, магазини продовольчих і промислових товарів, взуття, книг, госптоварів, посуду, чайна, дві їдальні) цехи побутового обслуговування (кравецький, шевський), майстерня по ремонту телевізорів, фотоательє, лазня, перукарня, готель.

З 1972 року в дослідному господарстві "Тучинське" започатковано як відзнаку за працю звання лауреата радгоспної премії з врученням диплома, матеріальної винагороди та з занесенням його фотографії на спеціальний стенд.

Лауреатами премії є:

- 1973 р. – Марчук О.М. – бригадир ферми.
1974 р. – Марчук С.М. – тракторист.
1975 р. – Журомський В.М. – тракторист.
1976 р. – Брижицький М.О. – тракторист.
1977 р. – Дубич Г.П. – бригадир ферми.
1978 р. – Янчик Я.С. – бригадир.
1979 р. – Яковчук Г.Г. – ланкова.
1980 р. – Демчук С.О. – тракторист.
1981 р. – Дубич Є.І. – доярка.
1982 р. – Янчик В.М. – бригадир ферми.
1983 р. – Дорощук Л.К. – свинарка.
1984 р. – Стичаківський М.А. – керуючий.
1985 р. – Романюта В.М. – головний інженер.
1986 р. – Герасимчук А.Ф. – керівник відділення.
1987 р. – Дубич В.І. – тракторист
1988 р. – Дорощук Я.Ю. – ветеран праці.
1989 р. – Дубич В.М. – тракторист.
1990 р. – Дубич П.І. – бригадир.
1991 р. – Продай І.Д. – будівельник.
1992 р. – Єфімчук М.Д. – робітник.
1993 р. – Марчук М.М. – помічник бригадира.
1994 р. – Мальона І.М. – диспетчер автопарку.
1995 р. – Васильчук А.К. – керуючий відділком
1996 р. – Саботницький А.Г. – ветеран праці
Долінський М.М. – водій.
1997 р. – Ярмольчук В.А. – ланкова.
1998 р. – Романцев С.О. – водій.

1999 р. – Хомич К.М. – тракторист.

2000 р. – Шепелюк В.І. – бригадир тракт. бригади.

2001 р. – Сачук К.Т. – зав. автопарком.

Однак протягом 70-х років робітники радгоспу були мало зацікавлені в результатах своєї праці. Передові форми організації праці не приживалися. Молодь подається до міста. Проте, навіть маючи тенденції до зменшення притоку молодшої робочої сили, радгосп “Тучинський” у ці роки потреби в робочій силі не відчував завдяки хорошій організації праці. Заробітна плата робітників Тучина 70-х років у порівнянні з колгоспниками вища, але купити за неї деякі товари (в т.ч. автомобілі, мотоцикли, телевізори, меблі і т.д.) вони не можуть. Заробітна плата в основному зосереджується в установах Ошадбанку.

До 1978 року Тучинська середня школа розміщувалась у 13 приміщеннях, здебільшого сільських хатах. У 1978 році виросла сучасна світла споруда. Директорами школи в різні роки були Зданевич, Ломачко, Тищенко І., Відцюк І.П., Кучеренко О.М., Бодіченко М.М., Блажівський І.А., Червоний В.Я., Семещук І.П., Кирильчук Т.М., Родчин Б.В. Значний внесок у розвиток освіти Тучина внесли педагоги і вихователі, освітній рівень яких уже на той час (40-50 рр.) був високим. Так, Червоний В.Я. закінчив Варшавський університет і Львівський педінститут, Журахівський Г.Ф. – Санкт-Петербурзький університет, Скрипник Г.І. (брат

патріарха Мстислава, племінник Симона Петлюри) – Празький університет, Крижанівський Г.О. – Санкт-Петербурзький університет, Марусіна А.Й. – Варшавський університет. Пізніше педагогічний колектив школи поповнили випускники Львівського університету, Київського, Луцького, Кременецького, Черкаського, Львівського педагогічних інститутів, Рівненського вчительського інституту Малнацький О.М., Ліщина Н.Я., Ботова О.П., Мусій Ф.Й., Гудимчук Є.О., Савченко О.В., Тивончук Я.І., Горячова Є.Г., Блажівська М.І., Старушко Л.І. і десятки інших педагогів. Школа випустила в світ близько 2 тисяч учнів. Випускники школи були переможцями районних і обласних олімпіад, спортивних змагань, конкурсів. Самі стали професорами, докторами наук, поетами, вченими. Серед випускників школи: Біль Н.О. – головний отоларинголог м. Києва, завідуючий відділенням лор-клініки Київського медичного інституту ім. О. Богомольця; Стадник В.А. – кандидат технічних наук, доцент однієї із кафедр Київського політехнічного інституту; Червоний Г.В. – учасник запуску міжпланетної станції на Венеру, першого пуску ракети КБ Янгеля, запуску космонавтів Гагаріна, Титова, Поповича та інших, автор книги “Українське словотворення від Трипілля до Іудеї”; Паніманська Т.І. – завідувача кафедрою педагогіки і психології Рівненського державного гуманітарного університету,

професор; Семенюк Г.Ф. – доктор філологічних наук, директор Інституту філології (м. Київ), професор; Ярмольчук Г.М. – кандидат медичних наук, хірург, автор 76 наукових праць та 17 винаходів; Мазур П.І. – музикант, художник двох книг; Тивончук В.І. – кандидат математичних наук, співробітник Київського науково-дослідного інституту математики. Стадник М.Г. – інженер-будівельник. Закінчив з відзнакою Харківський інженерно-будівельний інститут, Київський інститут управління народним господарством. Проїшов шлях від виконроба до начальника Главку Мінпродбуду України. Очолював сотні провідних будов промисловості. Серед них: Білоцерківського комбінату шин, Черкаського комбінату хімволокна, Броварського заводу алюмінієвих конструкцій, Кримського содового заводу, Київської картонної фабрики. Працював головним інженером компанії “Совінвест” і зводив металургійний комбінат поблизу м. Дархан (Монголія). Він був депутатом Черкаської міської та Київської облради. Автор трьох винаходів, шести наукових праць, нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора, медалями “За доблесну працю”, “В пам’ять 1500-річчя м. Києва”, “Ветеран праці”, почесною медаллю Монгольської Народної Республіки. Лежнюк П.Д. – доктор технічних наук, професор, завкафедрою Вінницького університету. Королук А.Т. – технік-будівельник,

бригадир, майстер будівельних робіт, кавалер ордена “Знак Пошани”, заслужений будівельник України. Зводив новобудови Рівненського льонокомбінату, фабрики нетканих матеріалів, ВАТ “Азот” і т.д. Дем’янюк Б.П. – кандидат фізико-математичних наук, професор кафедри РДГУ. Дем’янюк С.А. – гендиректор РЗВА.

Значна кількість випускників школи закінчила вищі військові навчальні заклади, стала відомими військовими. Серед них: Жданюк Р., Фурсачик В.А., Мельник К., Писарчук Б.К., Мазур В.Т., Вознюк Г.І., Червоний Г.В., Фурсачик С.А., Концигір М.М. та інші. Серед тучинських випускників учителі, директори, працівники сфери послуг, сільського господарства.

Усім, що відбувалося на території Тучина, опікувалася сільська рада. Вона була осередком починань у будівництві, реконструкції, ремонті житла і доріг. У 60-80-х роках головами сільської ради були: Мосійчук Василь Ничипорович, Мартинюк Іван Омелянович, Семещук Іван Павлович, Герасимчук Микола Федорович, Щербак Ганна Василівна. Ними зроблено багато корисних справ на благо тучинців.

У середині 80-х років до Тучина докочується розроблена державно-партійним керівництвом стратегія “прискорення”. Її суть у тому, щоб на існуючій базі, при незмінних економічних відносинах прискорити темпи розвитку і вийти з кризи. Партійні

організації, правоохоронні органи, громадські об'єднання проводять галасливі кампанії за впровадження нових методів господарювання, посилюється боротьба з так званими нетрудовими доходами. Жителі Тучина, які вирощували городину на присадибних ділянках і продавали її, власноруч виготовляли одяг, взуття, надавали різні послуги, потрапляють у розряд рвачів і комбінаторів. У той же час проведене владою підвищення зарплат приводить поступово до знецінення грошей. Навіть те, чого було вдосталь, стає дефіцитом. Так, у Тучині виникають черги за макаронними виробами, крупами, милом, цукром, шкарпетками, взуттям і т.д. Доходить до того, що люди ночують під магазинами, аби купити найнеобхідніше. Активно в цей час починають вивозитися товари за кордон, особливо в Польщу, Чехословаччину, Югославію. Радянський карбованець перестає виконувати свої функції. У народі його називають "дерев'яним". У Тучині була розповсюджена така форма задоволення потреб жителів, як розподілення товарів по організаціях (тютюнові вироби, посуд, одяг, велосипеди). На підприємствах і в організаціях формувалися списки працюючих, працюючі витягували номерки. Інша форма – встановлювалися черги на придбання товарів згідно списків сільської ради. Поширення набувають натуральні або, як їх називають, бартерні стосунки. Кожен старався отримати за свою продукцію реальні

цінності, а не радянські карбованці. Крах командної економіки привів до падіння життєвого рівня людей і водночас став каталізатором їх суспільної активності. Особливо гостро своє безправ'я відчули жителі Тучина після Чорнобильської катастрофи. Замовчування її масштабів, брехня керівництва держави та неспроможність влади захистити своє населення породжували зневіру до владних структур. Починає відроджуватись Український національний рух. Значна частина жителів вбачала вихід із такої ситуації в розширенні прав України, її самостійності.

Тучин в умовах незалежності

Ще перебуваючи в складі СРСР, Україна зробила суттєві кроки до самостійності. Прийняття ряду фундаментальних документів, Декларації про державний суверенітет визначило демократичні, гуманні, плюралістичні орієнтири на майбутнє. Але розвивати елементи державності доводилося в умовах економічної кризи. Державотворчі процеси ускладнювалися відсутністю консолідуючої ідеї, окремими невдалими кроками влади, низьким рівнем національної свідомості населення деяких регіонів, тривалими процесами російщення. Суспільні перетворення, що відбувалися в Україні, області, районі, Тучині, справедливо можна називати революційними.

Важливою подією культурного і політичного життя Тучина є створення у 1989 році Товариства української мови ім. Т.Г. Шевченка та товариства “Просвіта” (1994 р.). А з виходом у світ газети “Літературна Україна” й обговоренням проекту програми Народного Руху України за перебудову 1990 року осередок громадсько-політичної організації Народного Руху України за перебудову був створений і в Тучині. Одним з організаторів його створення став тодішній директор школи Родчин Б.В. 90-ті роки для тучинців – це роки участі в загальнодержавних і місцевих політичних подіях. У березні 1990 року відбулися вибори до Верховної Ради і місцевих рад. Вперше на демократичній основі пройшли вони і в Тучині. Відзначаючи 71-шу річницю від дня проголошення 22 січня 1919 року акта злуки УНР і ЗУНР, тучинці взяли участь у “живому ланцюгу” “Українська хвиля” між Львовом і Києвом. З піднесенням жителі Тучина зустріли проголошення 16 липня 1990 року Декларації про державний суверенітет України. Вона закріплювала в громадян ідею єдності всіх українських земель, відновила українську символіку, проголошувала верховенство законів України над союзними законами.

Наприкінці 1990 - на початку 1991 років до Тучина докочуються політичні пристрасті довкола доцільності підписання нового союзного договору. Представники національно-демократичних сил Тучина проводять

агітацію серед жителів проти підписання такого договору, закликають людей не підтримувати дану ідею на референдумі. Із тих жителів західних областей, хто прийшов на виборчі ділянки, 94% проголосували за “незалежну державу, яка самостійно вирішує всі питання внутрішньої і зовнішньої політики”. Серед цих відсотків і голоси тучинців.

З тривогою тучинці спостерігали за подіями 19-21 серпня 1991 року, які відбувалися в Москві, гуртувалися навколо Народного Руху України, щоб дати відсіч заколотникам (ГКЧП). Провал перевороту став поразкою реакційних сил. З піднесенням тучинці зустріли повідомлення про прийняття Верховною Радою України 24 серпня 1991 року “Акту проголошення незалежності України”.

Здобуття Україною незалежності, закріплене референдумом 1 грудня 1991 року, надихнуло тучинців на нові звершення. Перед господарством та владою Тучина постали нові завдання: демонтаж окремих віджилих структур тоталітаризму, творення правової держави, трансформація адміністративно-командної планової економіки в багатокладну ринкову, зорієнтовану на соціальні потреби людей тощо.

Вирішувати дані проблеми доводилось і доводиться в складних умовах. Вони пов'язані з економічною кризою, яка загострилась у середині 80-х років. Невдалі спроби реформувати стару економічну систему, гостре політичне протистояння в суспільстві, відсутність у

частини населення стійких державницьких ідеалів боляче вдарило по простих жителях.

За таких умов відбулися руйнівні процеси в сільськогосподарському виробництві. З нього продовжували “викачувати” кошти, вироблену продукцію. Кредити, які надавалися сільськогосподарським виробникам, швидко знецінювались. Колгоспи і радгоспи перетворювались у безнадійних боржників, обсяги виробництва сільськогосподарської продукції з року в рік падали. З трудом, але виживає в цих умовах дослідне господарство “Тучинське”. Однак частина кваліфікованих кадрів залишає свої посади і шукає іншої роботи. Не стало будівельної бригади. Немає поповнення новою технікою автопарку та тракторного стану, розпадається ТФЗ, зменшується поголів'я ВРХ, а ферма в Горбові взагалі перестала працювати. Є й інші проблеми.

Економічна криза негативно позначилась і на соціальній сфері. Знизився життєвий рівень переважної більшості населення Тучина. Знизилася народжуваність. Зросла смертність. За 1996-2000 роки народилось 122, померло 217 чоловік. Такі демографічні показники привели до того, що в Тучині було закрито пологовий будинок, а Тучинську районну лікарню переведено в розряд дільничної (гол. лікар Заєць В.П.).

По 6 місяців і більше не виплачувалася заробітна плата вчителям школи і лікарям. Почала занепадати споживча кооперація.

Проте здобуття незалежності, подолання тоталітаризму створило умови для радикального розкріпачення умов духовного життя. Вперше для тучинців (як і для всього суспільства) склалися умови свободи, з'явилися можливості вільно висловлювати свою точку зору тощо.

У 1991 році в Тучині було демонтовано пам'ятник В.І.Леніну. Представники національно-демократичних сил взяли участь у відкритті кургану полеглим козакам у с. Малинівка. А зі вступом у дію нового Земельного Кодексу (1992 р.) жителям Тучина роздано біля 700 га землі. У цьому ж році відкрито погруддя Т.Г.Шевченку.

Розбудова незалежної держави проходить у важких умовах. Це відчуває і Тучин. Однак зусиллями влади, керівників організацій, жителів почалася і продовжується газифікація села. У 1995 році газифіковано середню школу, введено в дію ТзОВ "Горлиця" (підпр. Смачило І.А.). У 1996 році тучинці відсвяткували 35-річчя з дня створення радгоспу "Тучинський". За цей час врожайність зросла: зерна з 18 до 55 ц/га, цукрових буряків із 166 до 500 цнт, картоплі – з 65 до 350 ц/га.

За висновками урядовців, у другій половині 90-х років пік системної кризи нібито минув і почалися роки стабілізації. Однак у 1997-1998 рр. життєвий рівень переважної більшості тучинців знизився. Інфляція "з'їла" ті скромні заощадження, які значна

частина громадян накопичувала протягом життя. Матеріальний добробут суттєво погіршився і тому, що майже знецінилась українська гривня. Велика відповідальність лежала в ці роки на плечах голів сільської ради Мартинюка Юрія Михайловича, Павлюк Катерини Іванівни, Сачука Василя Федоровича, Поліщука Якова Антоновича. Саме вони очолювали владу Тучина в незалежній Україні.

Сучасний Тучин має проблеми соціального й економічного розвитку. Недостатньо наповнюється місцевий бюджет, а звідси не вирішується ряд питань щодо фінансування бюджетних організацій. Сільська бібліотека для дорослих (зав. Жук С.В.) з фондом у 26 000 книг і дитяча бібліотека (зав. Артемова Л.Д.) з фондом у 14 000 книг змушені переселитись із окремого приміщення (не підлягало ремонту) у Центр народної творчості і дозвілля. Потребує перекриття покрівлі середня школа, газифікації – сільська рада. З наявних колись більше 10 магазинів ССТ функціонує тільки 3. І то ті, що знайшли підтримку в Рівненському гуртово-роздрібному об'єднанні облспоживспілки.

На межі тисячоліть у Тучині на базі поліклініки відкрито пансіонат для ветеранів війни і праці (зав. Демчук О.М.) та сучасне відділення Ощадбанку (зав. Домбовецька С.А.). На робочих місцях працівників встановлено комп'ютери. У Тучині також відкрито фтизіо-пульмонологічне відділення Рівненської обласної лікарні (зав. Шеремета М.І.).

Працює філіал Гошанської музичної школи (дир. Дем'янчук А.Ф.). 4 викладачі навчають музичній освіті майже 40 дітей.

У загальноосвітній школі I-III ступенів (дир. Пашковець О.І.) працюють 43 вчителі, 11 чоловік обслуговуючого персоналу, навчаються 483 учні. Школа має бібліотеку з фондом у 28 666 книг, 3 одиниці техніки, коні, 1,15 га землі й сінокошу.

У школі-інтернаті (дир. Давидюк І.І.) 185 учнів, 56 вчителів, 48 техпрацівників. Є фруктовий сад, у користуванні 15 га землі, трактор.

Працює дитячий садок (зав. Янчук Н.В.), телеграф, пошта (зав. Сачук О.А.), ЛТДЗ (нач. Горайчук А.А.).

У Тучині є одна громада УПЦ КП, 1 громада УПЦ МП, дві громади ЄХБ. Однією з громад ЄХБ зводиться молитовний будинок.

Щодо роботи церков. Свято-Преображенська не переривала своєї роботи з моменту побудови. Інша доля судилася Свято-Параскевській. У 1959 році, коли було ліквідовано район, закрили й церкву. Щодо священників. У Тучині до 1959 року був один священник. Службу Божу він правив почергово то в одній, то в другій церкві. 45 років священником у Тучині був о.П. Волинський. Прибув він у Тучин у 1907 році. А пізніше священниками у Свято-Преображенській церкві в різні роки були о. Митрофан, о. Андрій Дехтяр, о. Аполінарій Голда, о. Микола Стасюк. Нині о. Володимир Демедюк.

Свято-Параскевська церква була реставрована і відновила службу Богу в 1991 році, перейшовши під юрисдикцію Київського патріархату. Службу Богу в ній правили в різні роки о. Іван Пилипчук, о. Олег Півень, о. Анатолій Матяшок, о. Іван Поляниця. При сучасних храмах немає ріллі, просфірней, сінокосів, лісу. Не ті часи.

З ініціативи Кузьмича Сергія в Тучині відкрито ветеринарну аптеку.

У Тучині працюють дві приватні пекарні (Демчук Ю.О., Гречич С.М.), млин (Ревчук С.В.), пилорама, столярний цех (підприємець Прокоп'юк М.В.), ПП. “Універсал” (Лукашевич А.М.), ТЗОВ “Інус ЛТД” (Примаць М.П.), цех із розливу газованої води, кафе “Тучанка”, кафе-магазин “Явір” (підпр. Головайчук П.М.), АЗС, понад 20 торгових точок (магазини, лотки, кіоски, кафе, бари) (підприємці Сачук В.Ф., М'ясоєдов С.В., Оверчук В.А., Гірак С.С., Систук Л.О., Демчук Ю.О., Войтюк В.М., Лукашевич А.М., Редько В.М., Смачило Я.М., Чучко В.А., Кирильчук Г.Й., Штурхецька А.О., Сачук Д.Л., Николайчук В.В., Масовець Т.І. та інші).

При Центрі народної творчості і дозвілля функціонують: народний аматорський ансамбль “Явір і Яворина” (кер. Гірак С.С.), народний аматорський ансамбль народних інструментів (кер. Дем'янюк М.В.), ансамбль “Освіт'яни” (кер. Гірак С.С.), дитячий фольклорний ансамбль “Веселка” (кер.

Головайчук П.М.), ансамбль троїстих музик (кер. Андрійчук М.М.), зразковий духовий оркестр (кер. Чучко В.М.), танцювальні колективи “Барвінок” і “Грація” (кер. Заїченко А.Г.). При школі працює дитячий зразковий хор (кер. Дем’янюк У.О.).

Приватні перевізники маршрутними таксі забезпечують регулярне перевезення пасажирів до районного і обласного центрів. Вартість квитка до Гощі 1 грн. 30 коп., до Рівного – 2 грн.

А ось дані сільської ради, датовані 2002 роком. Площа населеного пункту – 783 га, 32 вулиці, 752 будинки, 86 га громадських пасовищ, 5,2 га – територія парку.

У Тучині проживає 2 663 жителі, серед них чоловіків – 1 231, жінок – 1 432.

Серед жителів:

- зайнятих в освіті – 164;
- охороні здоров’я – 103;
- сільгоспвиробництві – 400;
- торгівлі – 63;
- пошті, зв’язку – 17;
- безробітних – 112.

Особистих підсобних господарств – 916.

У них:

- землі – 782,6 га;
- корів – 229;
- коней – 45;
- свиней – 428;
- кіз – 80.

У дослідному господарстві “Тучинське”:

- працюючих – 400 чоловік;
- тракторів – 47;
- автомобілів – 41;
- комбайнів – 9.

Землі – 2 618 га, в т.ч. 2 123 га ріллі.

Тучин не стоїть осторонь політичного життя. Зареєстровано такі осередки політичних партій: Руху (Українського народного Руху, голова осередку Стадник П.Г.) – 23 члени партії; Аграрної партії України (голова осередку Півень В.А.) – 535 членів, “Демсоюзу” (голова осередку Артемова Л.Д.) – 6 членів, Партії Зелених України (голова осередку Мазур О.С.) – 3 члени партії. Сільським головою Тучина у 2002 році обрано Ткачука Павла Пилиповича. Депутатський корпус нараховує 15 депутатів. У цьому ж році селищним головою смт. Гоща обрано Валерія Макотеру. До цього часу цей пост займав Валерій Бейлах. Обидва вони родом із Тучина.

Із прийняттям Україною законів про вільне пересування громадян значна частина тучинців має закордонні паспорти. Умови життя женуть жителів на закордонні заробітки. Так, зараз тучинців можна зустріти в Росії, Польщі, Чехії, Словаччині, Туреччині, Іспанії, Італії, Португалії, Німеччині.

Крокує Тучин у майбутнє. І хоч має більше 450 років із дня письмової згадки, і хоч більше ніж 200 літ шумить тучинський парк, сам Тучин у майбуття йде помолоділим.

Із краю, де колись світили каганцями і скіпкою, де заболоченими були поля, Тучин став краєм розвинутого сільського господарства. Починає відроджуватися торгівля, стають на ноги приватні підприємці, змінює обличчя центральна частина села. Є надія, що відродиться спортивна слава Тучина, нових темпів набере будівництво житла, стануть до ладу нові підприємства. Хочеться вірити, що так і буде.

Ще дещо про тучинців

Слава Тучина – його люди.

У різні часи вони берегли історію села, примножували її, залишивши після себе архітектурні пам'ятки, парк, земляні вали, сади, будівлі. З Тучином пов'язали свою долю історичні особистості: Семашки, Валевські, Трубецькі, Любомирські.

Давно оселилися на тучинських землях роди Марачів, Дем'янюків, Мартинюків, Гончаруків, Онофрійчуків, Макотер, Німковичів, Джумів, Гераків (Гіраків), Концигірів. Саме їх прізвища вважаються давніми.

Через різні політичні ситуації, життєві обставини в різні роки оселились і створили свої сім'ї Родомазови, Твардовські, Філіповичі, Лукашевичі, Коллохови, Фіськови та інші.

І в період Першої світової війни, і пізніше, в 30-х роках ХХ століття, безземелля, бідність, голод та

тяжке нужденне життя женуть сім'ї Бондарів, Павлюків, Німковичів за кордон. Серед країн, де оселилися тучинці на той час, Аргентина, Канада, Австралія, США, Росія, Польща, Німеччина, Чехословаччина.

Але за будь-яких обставин, за будь-яких часів тучинці із роду в рід передавали традиції, звичаї, обряди, берегли свою мову, етнокультуру, розвивали музичне, хорове та фотомистецтво.

До таких людей належать: Виннічук Петро – учасник хору, Оверчук Катерина – самодіяльна актриса, Тивончук Гаврило, Тивончук Костянтин – хористи, о. Волинський – священник. Левко Тивончук – єдиний на всю округу аматор-фотограф. Самостійно навчившись фотомистецтву, став знаменитим фотомайстром. Донині фотографії Л.І. Тивончука радують односельчан. І є вони майже в кожній тучинській сім'ї. Дем'янюк Петро Павлович – регент церкви св. Параскеви, організатор церковного та світського хорів, драматичного гуртка. Переклав українською мовою ряд церковнослов'янських творів Веделя, Бортнянського, Давидовського, Чайковського, склав рукописну книгу партитур духовної музики. Створив музичні твори, зокрема пасхальні стихирини “Усе, що дише, нехай хвалить Господа”, ектенії і пасхальні привітання, екзапостиларій “Розбійник”, стихирини до престольного празника св. Параскеви, твір для утренньої служби “З нами Бог”,

дещо із пасхального канону “Як на світанні”. Твори П.П. Дем’янюка донині виконуються хористами тучинської церкви Святої Параскеви.

У 40-60-х роках розцвів талант Червоного В.Я. – заслуженого вчителя шкіл УРСР, першого і єдиного в Тучині керівника струнного оркестру. Музичну школу Василя Яковича пройшли десятки тучинців. Оркестр був учасником оглядів, фестивалів, концертів різних рангів, його слухала і знала вся Україна.

Слава лунала й про Кирильчука В.П. – самодіяльного композитора, багатолітнього керівника хорових колективів, Блажівського І.А. – завідуючого відділом освіти, Журахівського Г.Ф. – вчителя, кавалера ордена Леніна, Дем’янюка М.В. – самодіяльного композитора, автора музики і пісень, керівника фольклорних ансамблів, хорових колективів.

У 70-ті роки добра слава по всій Україні йде про головного інженера радгоспу Романюту В.М.; етнографа, збирачку пісень, вишивальницю Червону А.М.; члена Національної спілки журналістів, поета, редактора творів місцевих авторів, краєзнавця Журомського Р.І.; головного економіста радгоспу, людину складної долі, яка пережила Курську битву, Герасим’юк В.М.; актора Львівського театру Козака А.І.; директора РЗТА Оверчука М.І.; агронома-хлібороба Микитенка Ф.С.

Народився Федір Степанович Микитенко 19 травня 1919 року в с. Валява Городищанського району

Черкаської області в сім'ї робітника-шахтаря. Проїшов фронтovими дорогами. Був двічі поранений. У 1946 році демобілізувався, поступив у Боярський сільськогосподарський технікум бджільництва. Закінчив його в 1949 році. Заочно закінчив Львівський сільськогосподарський інститут і з жовтня 1963 року почав працювати агрономом-насіньководом радгоспу “Тучинський”, а з січня 1978 року – головним агрономом. Був дуже скромним. Коли ще вчився в інституті, всі екзамени складав тільки на відмінно. Разом з дружиною Євдокією Леонтіївною виховали трьох дітей. Вже коли Федора Степановича Микитенка не стало, вдячні робітники радгоспу назвали одне поле його іменем. Тут був встановлений пам'ятний знак з його фотопортретом, а потім – стела з барельєфом агронома і викарбуваними на ній словами: “Хліб – це життя. Він вічний, як і мати, як Батьківщина. Вслухайтесь в слово “жнива”. Воно дихає вогнем, спекою бою. І Федір Степанович, як солдат на війні. Війни вже немає. Але хлібний фронт для Микитенка ніколи не кінчався. Він ним дихав, жив і творив, і ростив хліб.

Зупинись, перехожий. Вклонись йому. Він силу науки вливав у колосок, у зерно. Вдячні хлібороби і назвали це поле полем Микитенка”.

І дійсно. Тут перехожі зупинялися, вчитувались у ці слова, поринали думкою в їх зміст, переписували їх, клали квіти до підніжжя стели. Тут побували делегації не тільки з України, а й Болгарії, Чехословаччини,

Польщі. Ці слова вони повезли до себе на батьківщину разом з фотографією стели на Микитенковому полі.

Створили свої сім'ї і стали тучинцями військові відставники різних років. Так з'явилися прізвища Вержбицький, Зубрицький, Гіник, Мокрій, Лебішев, Мойсеєнко, Захаров, Гордієнко, Волощук, Бугело, Смола, Фурман та інші.

80-ті-90-ті роки ХХ ст. стали щасливими у творчій долі Радіонова А.В. – відповідального секретаря журналу “Політика і час”; Гірака С.С. – керівника ансамблю “Явір і Яворина”; Головайчука П.М. – соліста ансамблю “Явір і Яворина”, керівника дитячого фольклорного ансамблю, спонсора видань місцевих авторів, приватного підприємця; Дем'янюк У.О. – керівника зразкового дитячого хору; Чучка В.М. – керівника зразкового духового оркестру; Мазур Т.В. – автора краєзнавчих і літературознавчих статей, етнографа, поетеси, делегата I Всесвітнього конгресу українців (м.Київ, 1992 р.), учасниці всесоюзної науково-практичної конференції, присвяченої дню дитини (1979 р.); Королюк (Гірак) О.Я. – випускниці Кременецького педінституту, вчительки хімії та біології, яка виховала не одне покоління учнів, нагородженої грамотами облвно та Міністерства освіти України; Андрійчук (Бескової) Н.В. – заслуженого вчителя шкіл України, провідного спеціаліста Міністерства освіти України з математично-природничих технологій.

У Тучині проживають ліквідатори аварії на Чорнобильській АЕС Головка М.В., Бортнік Є.М., Усик В.М. та ті сім'ї, що переїхали із забрудненої Чорнобилем території: Давидюка І.І., Захарука В.М., Кравця В.С., Мичака М.В.

Тучинці Марчук В.М., Журомський М.С., Ільчук М.І., Ткач В.Б. пройшли дорогами Афганістану.

Міграція населення Тучина відбувалася постійно. Частина жителів виїжджала й оселялась у великих містах, інших селах. У Тучин приїжджали на роботу сім'ї з інших населених пунктів. Тучинська земля щедро зустрічала їх, дає притулок і умови для життя. Так у Тучині з'явилися сім'ї Галатюків, Бойчуків, Ничипоруків, Самолюків, Зарішнюків, Рижих, Харчосів, Мазурів, Савоніків, Атаманчуків, Ліскевичів, Черевків, Землякових та ін. Деякі сім'ї у 80-х роках змушені були емігрувати до США (Гульчуки, Тіти).

Тучин у назвах

Кожна назва місцевості з чимось пов'язана. Наприклад, з іменем господаря, ремеслом, особливістю місцевості тощо. Так і в Тучині. А ось і походження назв. Панська лука – сіножать, що належала пану. Писарчукова лучка – сіножать, що належала Писарчуку. Видумка – місцевість в ямах і калюжах. Щоб її перейти, потрібно було добре

подумати, видумати шлях. Бараниця – вичиняли баранячі шкіри. Полівці. Назва поселення може походити від двох понять: а) серед поля, в полі; б) від назви кочового племені половців, що перебували на цих землях. Чернишне. Поселення на березі Чорної річки. Історія така. Крім Горині, в Тучині протікає ще річка Зеленка (біля костюлу) і протікала Чорна річка (між Тучином і Микулином). Після проведення меліоративних робіт цієї річки практично не стало. А тоді, коли текла, то збирала до себе з полів чорнозем. Вода в ній була постійно чорна (темна). Люди й прозвали річку Чорною. А в 1914 році, коли люди розселялись по хуторах, оселились вони й на березі Чорної річки. Звідси і назва “Чернишне” (“Чорнишне”). Ксьондзи – місцевість, де було поле і луг ксьондза. Згадують, що на цю місцевість любили втікати гуси. Ксьондз тоді брав дубця і бив пастушків і пастушок по голих ногах, щоб добре пасли стада. Інша історія розповідає про те, що саме на цьому місці потонуло два ксьондзи, які взимку саньми хотіли переїхати Горинь. Рудка – глиниста, руда земля. Гук. На даній місцевості ріс густий сосновий і дубовий ліс. Отож, щоб вийти з нього й не заблудитися, потрібно було перегукуватися, гукати. Замість – за Старим містом. Тузова лінія – місцевість за прізвиськом жителя. Базар. Нині це місцевість поблизу Центру народної творчості і дозвілля. Тут відбувались ярмарки. Магазинчики, крамнички,

лотки стояли один біля одного. На цьому місці жваво йшла торгівля, починає відроджуватись і нині. Микитенкове поле – названо в честь агронома-хлібороба Ф.С. Микитенка. Поле Кайгородова – в честь Кайгородова, першого секретаря Тучинського РК КПУ. Широке поле – дійсно широке. Біла глина. На місцевості, якщо копати чи орати, виступає крейда. Тополька – росли тополі. Млини – місцевість біля Горині, де було збудовано водяні млини. Котляниця. Із розповідей старих людей відомо, що територія біля Коростятина (Малинівки), Чудниці, Полівців, Тучина була лісистію. Лісів не стало після війни. На даній місцевості ріс старий сосновий ліс. Люди збирали смолу, варили дьоготь. А для цього ставили котли. Звідси й назва Котляниця (котел, котли). Бубенець – місцевість, де жив чоловік, якого по-вуличному так і звали. Підварки. Місцевість, де поселялися тучинці, була обнесена валом (вал зберігся донині). В'їзд і виїзд із території здійснювали через спеціальні ворота і містки. Було троє воріт. Одні в напрямку на Дорогобуж, другі – Корець, треті – Ровно. Місцевість перед воротами й за ними називалася Підварками (ворота, врата). Шкіндерівка – місцевість, пов'язана з перебуванням турецького воєначальника Іскандера-паші. Іскандер-паша, перебуваючи з військом на березі Горині, очікував нападу козацьких полків. Нерви у паші не витримали і він, не дочекавшись нападу

козаків, втік у Туреччину. Згідно інших свідчень, Іскандер-паша навіть і загинув тут, але тіло воїнами було вивезено в Туреччину. Фільварок – територія, на якій розміщувався панський маєток. Огенок. Назва походить від слова “огинати” (“огинатись”). Ця місцевість знаходиться на лузі, біля Горині. І дійсно, Горинь її омиває, огинає. Щирки – походить від назви трави щирця, яка розповсюджена тут. Горинь. Є кілька гіпотез. Назва походить від готського «гарунйо» (повінь). Інші стверджують, що назва йде від південно-слов'янського «герін» (джерело) або від староруського «горина» (гірська, гориста місцевість). Можливо, назву річці дав даній прикметник «горень» (гірський). Дехто з учених стверджує, що річку названо так, бо вона починається біля с. Горинки. А ось ще одна із версій назви. У 30-х роках у Тучині проживав поет, автор краєзнавчих матеріалів Петро Коваль-Степовий. У своїй збірці “Молодим” Коваль-Степовий у творі “Змій Горинич” вів мову про походження назви річки Горинь. Він писав:

*Змій Горинич жив постійно в крейдяній старій горі.
Вилітав у простір з неї в опівнічній все порі.*

І далі:

*Від Горинича ту річку охрестили на Горинь.
І гордиться нею в світі наша матінка Волинь.*

Крейдяна стара гора і досі є в Тучині на березі Горині.

Від автора

Зібраний матеріал даного нарису – праця не одного дня і не однієї людини. Основою оповіді про минуле і сьгоднішнє життя Тучина послужили краєзнавчі матеріали, опубліковані в районній газеті “Рідний край”, спогади людей, дані сільської ради, записи літописів, епархіального управління тощо. Використано матеріали з “Історії міст і сіл УРСР. Рівненська область”, історико-краєзнавчого нарису Ю.Кузьміна “Дім воєводи Міхала”, книг Є.Плахова “Одержимість”, Д.Литвинчука “Від Горині до Колими”. Щиро вдячний жителям Тучина Дем’янюку Володимиру Васильовичу, Андрійчуку Володимиру Гнатовичу, Переходьку Ростиславу Марковичу, Семещуку Івану Павловичу, Тивончуку Сергію Костянтиновичу, Родчину Богдану Васильовичу, Дем’янюку Івану Володимировичу, Мартинюк Валентині Михайлівні, Блажівській Мальвіні Іванівні, Мазуру Василю Тихоновичу, Будько Людмилі Володимирівні, Єфімчуку Івану Петровичу, Оверчуку Адаму Матвійовичу, Продай Ганні Василівні, П’ятаку Леоніду Михайловичу, Биховцю Віталію Якимовичу та іншим тучинцям, які надали матеріали із своїх архівів, згадали й розповіли про минуле Тучина.

*Щастя, здоров’я і всіх благ Вам, шановні земляки!
Всі разом ми зробили добру справу.*

Микола ЖАКУН

Зміст

Пісня про Тучин	3
З історії Волині	5
Сторінки минувшини Тучина	7
У горнилі воєнного лихоліття	25
Тучин у 50-80 рр.	32
Тучин в умовах незалежності	59
Ще дещо про тучинців	69
Тучин у назвах	74
Від автора	78

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНЕ ВИДАННЯ

Жакун Микола Григорович

ТУЧИН

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ НАРИС

Редактор • *Юрій Кузьмін*
Коректор • *Марія Жакун*
Набір і верстка • *Олександр Коршак*

Здано до набору 20.05.2002. Підписано до друку 7.06.2002.
Формат 70х90 1/32. Папір офсет. Гарнітура «Times New Roman».
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 2,92. Облік.-вид. арк. 2,02. Зам. 135.
Тираж 700. Ціна договірна.

Видавництво та друкарня ППФ «Волинські обереги», м. Рівне,
вул. 16 Липня, 38. Тел. 62-03-97.

Микола ЖАКУН народився 1953 року в с. Залузжя Дубровицького району на Рівненщині. Навчався в Залузькій восьмирічній школі, Дубровицькій СШ № 2.

У 1978 році закінчив Рівненський державний педагогічний інститут. Працював у школах Млинівського району. Нині вчителює у ЗОШ I–III ступенів с. Тучин Гощанського району.

Член літературно-мистецького об'єднання "Веселка" при Гощанській районній газеті "Рідний край", член Всеукраїнської спілки краєзнавців. Літературні твори друкувались у районній, обласній, республіканській пресі, альманахах "Гостинець" (2000), "Безсоння" (2001). Автор збірок "Вишиванка" (2000), "Щедрий кавалер", "Неслухняний м'ячик" (2001). "Тучин" – нова книга М.Жакуна.

ГОЩАНСЬКА
СІМЕТА